

KONVERENTS „TERRORISM¹ ERINEVATEST VAATENURKADEST: PÕHJUSED JA TÕKESTAMINE RAHVUSVAHELISES KOOSTÖÖS“

OKSANA BELOVA-DALTON

Võtmesõnad: terrorism Eestis, terrorismi rahastamine, paremäärmuslus, islamiäärmuslus, rahvusvaheline koostöö terrorismi tõkestamiseks, terrorismiga seotud teemade õpetamine Sisekaitseakadeemias

Ülevaade. Ülevaate eesmärk on tuua välja Sisekaitseakadeemias 24. mail 2021. aastal toimunud konverentsi peamised seisukohad terrorismi kohta Eestis ja mujal maailmas. Üldiseks suundumuseks on terrorismiohu üleilmne kasv. Suureneb ka oht, et terrorismi rahastatakse järjest täienevate võimaluste tõttu: MTÜ-de, heategevusorganisatsioonide, ühisrahasutusplatvormide ja eriti virtuaalväeringute ärakasutamisega. Terrorism võib tabada Eesti inimesi nii kodu- kui ka välismaal. Viimastel aastatel on kasvanud paremäärmuslike rünnakute arv ning Eesti naaberriigid Soome, Rootsi ja Leedu on arvamusel, et see oht tõenäoliselt tõuseb. Samas panevad toime kõige rohkem terrorirünnakuid islamiäärmuslased, kes on ohuks ka peavoolu islamiusulistele. Oluline on, et islamismiga tegeletaks ususiseselt, kuna usulise äärmuslusega tegelemine väljastpoolt taandub tihti rünnakute tagajärgede likvideerimisele. Siiski mängib terrorismi tõkestamisel olulist rolli ka rahvusvaheline koostöö, kuna kõik terrorismivastased tegevused ja algatused on palju tõhusamad, kui neid rakendatakse rahvusvahelisel tasandil. Samuti on oluline õpetada terrorismi ja radikaliseerumist ära tundma, et noored ei satuks värbajate ohvriks.

¹ Konverentsil lähtuti terrorismi definitsioonist, nagu see on määratletud EV karistusseadustiku paragrahvis 237, mida võib kokku võtta „kuriteona, mille ajendiks on muuta ühiskondlikku korraldust avalikkuse tahtliku hirmutamise kaudu“ (Maasing, Kroonberg, 2020, lk 8). Eesti õigusruumis on samuti karistatav terroristlikku ühendusse kuulumine (KarS § 237¹); terrorikuriteo ettevalmistamine ja üleskutse selle toimepanemiseks (KarS § 237²); terrorikuriteo ja selle toimepanemisele suunatud tegevuse rahastamine ning toetamine (KarS § 237³); terroristlikul eesmärgil reisimine (KarS § 237⁴) ning selle korraldamine, rahastamine ja toetamine (KarS § 237⁵) (Maasing, Kroonberg, 2020, lk 8).

SISSEJUHATUS

On sümboolne, et terrorismiteemaline konverents toimus peaaegu 20 aastat pärast 11. septembri 2001. aasta New Yorgi kaksiktornide rünnakuid ja peaaegu pool aastat pärast 6. jaanuari 2021. aasta USA kongressihoone rünnakut. Miks me leiame, et rääkida Eestis teistes riikides toimunud terrorirünnakutest on äärmiselt oluline? Üks vastus on see, et Eesti on teiste riikidega seotud ehk mis toimub ühes riigis, võib suure tõenäosusega millalgi toimuda ka teises riigis. Näiteks kui vandenõuteoreetikud ja pandeemia-vastased äärmuslased hakkasid ründama haiglaid, väites, et haiglate koroonaosakonnad on tühjad (Quinn & Campbell, 2021), hakkasid levima ka Eesti sotsiaalmeedias videod selle kohta, et Lääne-Tallinna Keskhaigla koroonaosakond seisab tühjalt (Proos, 2021; Delfi, 2021). Seos pandeemia, vandenõuteooriate ja terrorismi vahel on kõige ilmekamalt väljendunud QAnoni² vandenõuteooria laialdases levikus USAs. Paljuski on see levinud pandeemia põhjustatud isolatsiooni tõttu, kuna vandenõuteooria pakkus inimestele ühtekuuluvustunnet (Menn, *et al.*, 2021). Paljud QAnoni uskujad osalesid hiljem USA kongressihoone rünnakus. See, mis mõju on sellel rünnakul Euroopale ja ka Eestile, selgub mõne aja pärast, kuid see saadab siinsetele paremäärmuslastele olulise sõnumi.

Pandeemia tõttu on inimeste sotsiaalmeedia tarbimine suurenenud ning paremäärmuslikud rühmitused püüavad aktiivselt värvata oma ridadesse inimesi, kes on pandeemia-vastaste piirangute ja vaksineerimise vastased. Koroonaviiruse kohta levib internetis väga palju väärteavet ja vandenõuteooriaid ning Riigikantselei sotsioloogiline uuring³ näitab, et Eesti inimesed pigem jagavad või ignoreerivad sellist teavet, kui püüavad seda ümber lükata. Õiguskaitseorganid püüavad teha koostööd suurte internetiplatvormidega nagu Facebook, Twitter ja YouTube, et eemaldada sealt äärmuslikku materjali. Samas tuleb tõdeda, et iga klikk nende platvormide sisule annab neile rahalist kasu, mistõttu võib ka teenusepakkuja motivatsioon sisu modereerida olla vähene. Ka Donald Trump ei tunnistanud kunagi, et teda idoliseeriv QAnoni äärmuslik vandenõuteooria ei ole tege-likkus, kuna QAnoni uskujad annetavad raha Trumpiga seotud üritustele. Seega on äärmusluse ja terrorismi teema keeruline, kuna seal põrkuvad erinevate inimeste, poliitikute ja riikide huvid, sealhulgas loomulikult ka rahalised huvid. Samas, kui enne külma sõja lõppu said paljud terrorirühmitused rahastuse Nõukogude Liidult või USA-lt, siis nüüd on need sunnitud ennast ise rohkem rahastama, kuna uus rahvusvaheline terrorismivastane seadusandlus kehtestab terrorismi rahastavate riikide suhtes sanktsioone (Vasnetsova, 2019). Terrorirühmituse omarahastuseks on paljus kuritegevus ja tihe põimumine kuritegevuslike rühmitustega. Näiteks oli USA-s asuva RAND Corporationi mõttekoja hinnangul

² Selle vandenõuteooria järgi teatab anonüümne Q Donald Trumpi salajasest sõjast kurjategijate salaliiduga, mille eesotsas on demokraatliku erakonna poliitikud nagu Hillary Clinton, Hollywoodi eliit jne (Zadrozny & Collins, 2018).

³ COVID-19-teemaline küsitlus. 23. küsitluslaine. 5.–8. veebruaril 2021.

ISIS enne 2014. aasta juunis Iraagis territooriumi vallutamist pressinud Iraagi ettevõtetele välja 875 miljonit dollarit. (The Financial Times, 2015)

Üks väga oluline asjaolu tänapäevases terrorismikäsitluses on naasvate välisvõitlejate⁴ ja nende perede kohtlemine päritoluriikides. Vajalikud on tõhusad deradikaliseerimise ja taasühiskonnastamise programmid ning on ülioluline, et sellistes algatustes teeksid koostööd peale õiguskaitseorganite ka eri valdkondade inimesed, näiteks psühholoogid, sotsiaaltöötajad, imaamid, kaplanid jne. Venemaa näide Kaukaasia piirkonnas ilmestab, kuidas selliste algatuste puudumine viib välisvõitlejate laste radikaliseerumiseni (Sokiryanskaya, 2020). Praegusel ajal tegelevad Venemaal välisvõitlejate peredega peaaegu üksnes julgeolekujõud, kelle tegevuse eesmärgiks on kontroll. Selline kohtlemine põhjustab välisvõitlejate peredes hirmu- ja survetunnet, mis tekitab omakorda frustratsiooni ja viha. Dagestanis ja Tšetšeenias on välisvõitlejate lastel juba praegu probleeme õiguskaitseorganitega, neid on ebaseaduslikult kinni peetud ja pekstud. (Sokiryanskaya, 2020)

Tähtis on meeles pidada, et terrorism käib tihtilugu käsikäes organiseeritud kuritegevusega. Mõistagi on terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse koostoimetamise oht märkimisväärne just jõukamates riikides, kuna jõukamate riikide rikkus ja prestiiž on sihiks nii kurjategijatele kui ka terroristidele (Helfstein & Solomon, 2014, p. 13). Samas on terrorirünnakuteks ja ka organiseeritud kuritegevuseks sobivad ka nõrgad riigid, kus on korrumpeerunud ebaefektiivne valitsus, kus tekib julgeolekuvaakum ja kus on olemas kõik terrorismi soodustavad tingimused, nagu äärmuslike ideoloogiate olemasolu, ajaloos esinenud poliitiline vägivald, kodusõjad, diktatuur ja okupatsioon, teatud ühiskonnarühmade diskrimineerimine, inimeste madal elatustase jne. (Albrecht & Getoš, 2010, p. 117–118) Terrorismi määravateks tingimusteks on muu hulgas ka inimeste vähene lõimitus ühiskonda, mis tekitab nendes (eriti noortes) vajaduse otsida oma identiteeti ja elu eesmärki, mis võib lõppeda ühinemisega äärmusliku rühmitusega, kus antakse keeruliste küsimustele lihtsaid vastuseid ja õigustatakse lahendusena vägivalda (Schomerus, *et al.*, 2017, p. 2).

Seega kutsus Sisekaitseakadeemia oma ala eksperte arutama, kui lähedalt või kaugelt on lähiminevikus terrorism Eestist mööda läinud ning milleks peab tulevikus valmis olema. 24. mail toimus Sisekaitseakadeemias konverents „Terrorism erinevatest vaatenurkadest: põhjused ja tõkestamine rahvusvahelises koostöös“, mis on ka YouTube’is järelvaadatav.⁵ Konverentsil analüüsiti terrorismi võimalikkust tänapäeva Eestis ja tegureid, mis võivad terrorismini viia. Samuti keskenduti terrorismivastasele koostööle, mida Eesti teeb teiste

⁴ Naasvad välisvõitlejad on Euroopa Liidu kodanikud või alalised elanikud, kes on alates 2014. aastast läinud Süüriasse ja Iraaki võitlema ISIS-e poolel ning kes pärast ISIS-e kukutamist avaldasid soovi naasta päritolumaale koos oma pereliikmetega.

⁵ Link konverentsile: <https://www.youtube.com/watch?v=NcuNiILYlb4>.

riikidega, ning mis on koostöö võimalused ja kohustused, riskid ja hüved. Arutati terrorismi rahastamise ja selle tõkestamise probleemaatikat kogu maailmas ja Eestis. Lisaks anti ülevaade sellest, kuidas terrorismi ja radikaliseerumist õpetatakse Sisekaitseakadeemias ning kuivõrd vastab see tegelikele vajadustele.

1. KONVERENSI ÜLEVADE

Kaitsepolitseidirektori asetäitja Martin Arpo sõnul ei ole Eestis iseseisvuse taastamise järel olnud KarS § 237 järgi kvalifitseeritavaid terroriakte, kuid on toime pandud kuritegusid, millel oli terrorismi tunnuseid. Selliseks näiteks on 2011. aastal Karen Drambjani rünnak kaitseministeeriumi vastu⁶, mis oli tingitud lõimumisraskustest ning majanduslikest ja isiklikest probleemidest. Küll aga on Eesti elanikud olnud seotud terroristliku tegevusega. Üheks näiteks on Eesti elaniku Abdurrahman Sazanakovi ühinemine terroriorganisatsioonidega Daiš⁷ ja Nusra Rinne⁸ – Sazanakov lahkus aastal 2013 Süüriasse, kus osales ka lahingutegevuses. Temale järgnesid abikaasa ja lapsed. Sazanakov hukkus suure tõenäosusega 2017. aasta lõpus. Aastal 2014 läks Eesti kodanik Vladimir Poljakov Ukrainasse, kus täitis Luganski Rahvavabariigi korraldusi. Selline teguviis kvalifitseerub nii Ukraina kui ka Eesti õiguse järgi terroristlikuks tegevuseks. Terrorism võib tabada Eesti inimesi ka välismaal, näiteks 2016. aastal hukkus Nice'is kaks Eesti kodanikku ja sai vigastada neli Eesti elanikku, kui 31-aastane Tuneesia päritolu mees sõitis veoautoga Bastille' vallutamise aastapäeva tähistanud rahva hulka. Mehe radikaliseerumine toimus väga kiiresti⁹, tema rünnaku motiiv oli islamistlik-džihadistlik ning tema teo kiitsid heaks nii Daiš kui ka Nusra Rinne. Radikaliseerumine on äärmusliku ideoloogia omaks võtmise protsess, mis on alati väga individuaalne. Martin Arpo sõnade kohaselt on Eestis ja lähiriikides radikaalide, nagu ka terrorismisidemetega inimeste arv kasvanud. Statistika põhjal on Euroopas terroriakte toimepanija 97 protsendil juhtudest seaduslik sisserändaja mõnest riskiriigist – st riigist, kus radikaalse islami ja sellest lähtuva terrorismi levik ei ole piisava kontrolli all. Eesti elamislooba on praegu ligi 7000-l riskiriigist sisserändajal. See arv suureneb senise tempo jätkudes umbes 3,5 korda viie aasta jooksul. Terrorismi oht on Eestis praegu veel madal, kuid see on olemas ja suureneb.

⁶ 11. augustil 2011 ründas Armeenia päritolu jurist Karen Drambjan kaitseministeeriumi püstoli ja lõhkeainetega. Drambjan sai tulevahetuses politseiga surma, kuid keegi teine tõsiseid vigastusi ei saanud.

⁷ ISIS-e nime kandvat rühmitust nimetatakse ka Daišiks ja ISILiks (Irshaid, 2015).

⁸ Nusra Rinne on 2012. aastal loodud ja Süürias tegutsev Al-Qaeda haru. Aastal 2016 kuulutas rühmitus, et nad ei ole enam Al-Qaedaga seotud. ISIS-e ja Nusra Rinde vahel on olnud Süürias lahinguid, kuna Nusra Rinne on pidanud ISIS-st pikemat aega konkurendiks (Viirand, 2016).

⁹ Ründaja Mohamed Lahouaiej-Bouhleli kohta on teada, et ta oli käitunud ähvardavalt ja vägivaldselt ning ta oli vaimsetl ebastabiilne. Ta elas väga ilmalikku elu, kuid alates 1. juulist 2016. a hakkas ta internetist otsima džihadistliku propaganda materjale. Kaheksa päeva enne 14. juulil toime pandud rünnakut kasvas ta habeme, öeldes sõpradele, et see oli religioossetel kaalutlustel (BBC News, 2016).

Samas sai Siseministeeriumi nõuniku Mati Ombleri sõnul Eestis analüüsitud terrorismi rahastamise ohutase¹⁰, mis on enamikus valdkondades madal, finantssektoris tulemuseks keskmine ning virtuaalväeringute valdkonnas kõrge. Riigisisese rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise riskihindamise tulemusi kommenteerib Mati Ombleri järgmiselt:

„riigi haavatavus on keskmisest suurem mittetulundussektoris ja heategevusorganisatsioonide hulgas ning finantstehnoloogia sektoris ühisrahastuse pakkujate hulgas. Nendele sektoritele on omane, et nendelt laekub rahapesu andmehüüde vähe teateid ja neil esineb suhteliselt madal teadlikkus terrorismi rahastamise tõkestamise nõuetest“.

Mati Ombleri sõnul võidakse terrorismi rahastamiseks kasutada nii seaduslike vahendeid, nagu kasumit ettevõtetest ja heategevuslikest organisatsioonidest, kui ka kuritegelikul teel saadud raha, nt narkootikumide ja relvade salakaubaveo tulu või röövimisel saadud lunaraha. Terroriaktide elluviimise või terroristlike tegevuste rahastamiseks kasutatakse sageli pörandaalust pangandussüsteemi nimega *hawala*¹¹. Viimaste kuude jooksul on üle maailma avalikustatud mitu terrorismi toetamise juhtumit. Näiteks USA-s esitati jaanuaris 2021 mitmele isikule, sealhulgas rühmituse Proud Boys¹² juhile kahtlus terrorismi toetamises. Kõnealused isikud küsisid eri veebisaitide kaudu raha ja said kokku üle poole miljoni dollari, mida kasutati USA kongressihoone rünnakuks. Aastatel 2014–2021 peteti välja miljoneid eurosid Euroopa toetusraha, mis liikus Palestiinasse ja sealsele terroriorganisatsioonile Popular Front for the Liberation of Palestine. Hispaanias, Saksamaal, Prantsusmaal ja Taanis on toimunud aga isikute kinnipidamisi seoses terrorismi rahastamise kahtlusega. Tuvastatud on juhtumeid, kus islami- ja paremäärmuslaste rühmitused on kasutanud tumeveebist pärit virtuaalväeringuid ebaseaduslike esemete soetamiseks, ühisrahastusplatvormidel kapitali kogumiseks või varade rahvusvaheliseks liigutamiseks. Virtuaalväeringud koguvad populaarsust islamiäärmuslaste seas, kes kasutavad neid rahakogumiskampaaniate korraldamisel, jagades anonüümseid rahakotiaadresse sotsiaalmeedia või suhtlusrakenduste kaudu. Mati Ombleri rõhutab, et terrorismi rahastamise tõkestamise efektiivsus sõltub tõhusast riigisisestest ja rahvusvahelisest koostööst.

Ka Siseministeeriumi nõuniku **Liina Pello** järgi on terrorismi ja vägivaldse äärmusluse vastases võitluses oluline rahvusvaheline koostöö, sest ükski riik ei saa olla terrorismi eest 100% kaitstud. Rahvusvaheline koostöö võimaldab tegutseda piiriüleselt, seada ühiseid reegleid, vahetada infot ja parimaid toimimisviise, uurida põhjuseid, hinnata riske ja rea-

¹⁰ Link Eesti rahapesu ja terrorismi tõkestamise riskihinnangule 2020: <https://www.rahandusministeerium.ee/et/finants-ja-ettevotluspoliitika/rahapesu-ja-terrorismi-rahastamise-tokestamine>

¹¹ *Hawala* on Araabia riikides ja Lõuna-Aasias kasutatav mitteametlik rahaülekandeüsteem, milles makstakse raha maaklerile (keda nimetatakse *hawaladar*), kes käsib oma partneril teises riigis või piirkonnas maksta kõnealuse raha lõppsaajale. *Hawala* toimib ilma sularaha füüsilise liikumiseta.

¹² Proud Boys on aastal 2016 loodud USA paremäärmuslik rühmitus, mille liikmed osalesid USA kongressihoone rünnaku aastal 2021.

geerida ohtudele. Riigi vaatest on tähtis roll diplomaatial, kus tuleb keskenduda ühiste eesmärkidele, olla aktiivne kaasrääkija ning leida liitlasi ja olla kindel ning usaldusväärne partner. Terrorism on globaalne oht ning tegevused ja algatused selle ohu vastu on palju tõhusamad, kui need on rakendatud rahvusvahelisel tasandil (nt 29. aprillil 2021. a Euroopa Liidus vastu võetud terroristliku veebisisu vastane määrus¹³, mis reguleerib kõigi EL-i riikide jaoks seda, milline on terroristlik sisu ja kuidas saame selle koostöös riigi- ja erasektoriga tõhusamalt eemaldada). Sellised regulatsioonid aitavad pöörata erilist tähelepanu ka sõnavabaduse ja põhiõiguste kaitsele, seades reegliid ka järelevalveks ja õiguskaitseks. Eesti osaleb suuremas osas rahvusvahelistes terrorismivastastes koostööformaatides, nt ÜRO-s, Euroopa Nõukogus, Euroopa Liidus, NATO-s ning mitte ainult ei jälgi nende organisatsioonide terrorismivastaste esmaeesmärkide väljakujunemist, vaid ka räägib kaasa, esindades Eesti huve. Kuna organisatsioonide liikmesriikides on terrorismioht erinev, on erinevad ka sise- ja välispoliitilised huvid, õiguslikud regulatsioonid jms. Eestil tuleb väikeriigina teadvustada oma huvid, leida samameelsed partnerid, kellega koos riske hinnata ning lahendusi pakkuda. Samas peab olema valmis aruteludeks ja kompromisslahendusteks. Rahvusvaheline esindatus nõuab aga rohkete formaatide puhul suurt inimressurssi, mis on Eesti puhul üsna piiratud. Seega peame seadma endale rahvusvahelise koostöö prioriteedid ja olulisemate teemade puhul määratlema ka asustusteülesed läbirääkimissuunised.

Liina Pello rõhutas, et kõik rahvusvaheliselt võetud kohustused tuleb täita ja need võivad tekkida ka vabatahtliku algatusega liitudes (nt nn Chistchurch Calli algatus, kus seati eesmärgiks tegutseda terrorirünnakute puhul laiapindsemalt, tõhusamalt ja ühtlasemalt, kaasates ka erasektorit ja meediat). Algatus seab riikidele ühised suunised tegutsemiseks terrorirünnaku korral. Need suunised eeldavad nii riigisisest kui ka rahvusvahelist koordineerimist ning kindlat valmisolekut reageerida ja olla vajadusel teistele partnerriikidele toeks ööpäev läbi, seitse päeva nädalas. Selline tegutsemine vajab julgeolekuressurssi ning erasektori ja meedia kaasamist. Algatuse taga on Uus-Meremaa ja Prantsusmaa, kes peale terrorirünnaku Uus-Meremaal (Christchurchi rünnak, mis toimus 15.03.2019 ja milles hukkus 51 inimest) eemaldasid koostöös veebiplatvormidega veebist tuhanded koopiad videost, mille oli filminud terrorist rünnaku ajal. Samal ajal hägustasid Uus-Meremaa meediaväljaanded uudistes kinni peetud terroristi nägu ning ei maininud teda ka nime pidi. Sellisel tegevusel on oluline mõju, mis vähendas konkreetse isiku osatähtsust ka paremääruslike ekstremistide ja võimalike matkijate jaoks. Võrreldes Norras 2011. aastal terrorirünnaku toime pannud isikuga, kelle nimi on maailmas tuntud¹⁴, on Christchurchi rünnaku toimepanija nimi siiani vähetatud.

¹³ Link määrusele: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52018PC0640>.

¹⁴ Paremaääruslane Anders Behring Breivik pani 2011. aastal Oslos ja Utøya saarel toime terrorirünnakud, tappes kokku 77 inimest.

Christchurchi paremäärmusliku terrorirünnaku puhul täpsustas Royal Holloway University of Londoni õiguse ja kriminoloogia eriala doktorant Heidi Maiberg, et sellest tehti otseülekanne arvutimängudele omase vaatega ehk *first-person view*ga, kus mängija näeb, kuidas liigub tema relv. Arvutimängupärasuse tõttu ei saanud nii mõnedki inimesed otseülekanne alguses aru, kas tegemist oli päriselu või mänguga. Paremäärmuslikud äärmus- ja terroriorganisatsioonid kasutavad üha enam mängustamist (inglise keeles *gamification*) oma visuaalses identiteedis, värbamistöös ja omavahel suhtlemises. Internetifoorumites võib mh leida edetabeleid terroristidest ja äärmuslastest, kus hinnatakse nende rünnakuid, sh lähenemisiise, tapetute hulka ja näiteks üllatust tekitanud elemente. Jõuline värbamistöö virtuaalkanalites – millele on pandeemia tuult tiibadesse andnud –, mängudest pärit elementide kasutamine, grupikuuluvus, sh grupisurve ning soov ennast tõestada tõstavad n-ö *do it yourself* terrorismi ohtu. Tõusnud on paremäärmuslikust mõttemallist inspireeritud üksiküritajate (inglise keeles *lone actors* või *lone wolves*) käepäraste vahenditega elluviidud rünnakute tõenäosus. Näiteks on 2019. aasta lõpus toimunud sünagoogirünnak Halles Saksamaal ilmselt esimene, kus terrorist ründas inimesi kodus tehtud, 3D-printeriga loodud relvaga.

Paremäärmuslikust ideoloogiast motiveeritud rünnakute puhul on keeruline ühtsete definitsioonide puudus riigisisel, rahvusvahelisel ja teaduslikul tasandil. Näiteks Moskva prokuratuur nõuab, et Navalnõi organisatsioon arvatakse ekstremistlike ühenduste hulka, kuna selle tegevus olevat suunatud Venemaa destabiliseerimisele. Eesti ja Euroopa vaates aga ei ole ilmselgelt Navalõi tegevus äärmuslik. Praegu ollakse seisukohal, et paremäärmuslus on pigem katusdefinitsioon, mille alla saab sobitada erinevaid ideoloogiaid, liikumisi ja narratiive, nagu valgete ülemvõimu, neonatside, skinheedide liikumised. Paremäärmuslus on ideoloogia, mille toetajad peavad sotsiaalset ebavõrdsust vältimatuks, loomulikuks või isegi soovitavaks (Bobbio, 1996). Paremäärmuslikud rühmitused võivad kasutada oma rünnakuteks terrorismis tuntud taktikaid. Paremäärmuslike rünnakute arv on viimastel aastatel oluliselt kasvanud ning on suur oht, et selle kasv jätkub (võimaliku ohu tõusu on välja toonud mh Soome, Rootsi ja Leedu). Kuigi 6. jaanuaril 2021. a toimunud USA kongressihoone rünnaku pikaajalist mõju on hetkel raske hinnata, saadab see tõsise signaali üle maailma nii paremäärmusluse kasvava reaalse ohu kui ka virtuaalkeskondades vahendatava info tõsiseltvõtmise kohta. Heidi Maiberg rõhutab, et äärmusluse ja terrorismi ennetamiseks on vajalik tuvastada äärmuslust soosivaid keskkondi, olgu need siis *online*'is või *offline*'is.

Usuteaduste doktor **Ringo Ringvee** arvab, et kuigi nii parem- kui ka vasakäärmuslus on hetkel tõusutrendis, on need, kes korraldavad enamiku maailma terrorirünnakutest, islamistlikud terroriorganisatsioonid. Islamiäärmuslus on ohuks kogu maailmale ja sealhulgas islamiusulistele. Oluline on märkida, et religioonist motiveeritud terrorirünnakute toimepanijatel on suhteliselt pinnapealsed teadmised oma religioonist, kuigi rääkides

islamiäärmuslusest, eeldame, et nende inimeste teadmised on väga sügavad. Radikaliseerumise ja terrorismi piilariteks on inimeste vajadused, narratiivid (radikaliseerunud inimesest saab terrorist, kui ideoloogia õigustab vägivalda) ning võrgustikud (näiteks ütles ajakirja Charlie Hebdo endise toimetusehoone ees kaht inimest rünnanud isiku isa, et tema poeg on kangelane; ka prantsuse kooliõpetaja Samuel Paty tapnud Anzorovit nimetati korralikuks moslemiks, kes oli sunnitud tegutsema, kuna solvati prohvet Muhamedi¹⁵). Seega on meil probleem radikaalse keskkonnaga, kus liiguvad erinevad ideed, mis kihutavad inimesi vägivaldale (nt Samuel Paty vastane sotsiaalmeediakampaania Prantsusmaal). Islamistid vihkavaid teisi, keda nad peavad jumalatuteks, kelle väärtused on teistsugused ja/või kes on ateistid. Seega tasub Eestil, kus on palju ateiste, olla selle suhtes tähelepanelik. Oluline on märkida, et see on äärmuslus, mitte peavool. Peavoolu moslemite jaoks on vägivaldne islamism ja üleilmastunud džihaad samasugune probleem nagu meigi jaoks. „Fundamentalismi, terrorismi ja islami ortodoksia põhieelduste vahel on selge seos,“ ütleb Nahdlatul Ulama organisatsiooni peasekretär Indoneesias (Stahlhut, 2017). Ringo Ringvee toonitab, et oluline on tunnistada, kus on probleem, ning tegeleda sellega. Ususisese äärmuslusega on keeruline tegelda väljastpoolt ning kõige tõhusam on seda teha usu seest ehk islamismiga peaksid tegelema islamikogukonnad.

Seda kõike kokku võttes küsime, kuidas räägitakse terrorismist Sisekaitseakadeemias üliõpilastele. Politsei- ja piirivalvekolledži korrakaitse õppetooli vanemlektor Ülle Vanaisaku sõnul käsitletakse Sisekaitseakadeemia kõikides kolledžites terrorismi ja radikaliseerumist lähtuvalt kolledži spetsiifikast. Olemas on ka üldõpingute moodul „Siseturvalisus ja kriisireguleerimine“. Sisejulgeoleku instituudi magistrivakades käsitletakse terrorismi ja räägitakse rahvusvahelistest missioonidest. Vastavasisulistesse ainetesse ja moodulitesse on kaasatud kõik asjatundjad asjaomastest asutustest. Politsei- ja piirivalvekolledžis on näiteks „Ressursimahuka sündmuse lahendamise“ moodul, kus õpetatakse kogukonnakeskse politseitöö kaudu suhtlema ja märkama radikaliseerumise ilminguid ning vajadusel edastama asjakohast teavet. Päästekolledžis õpetatakse kriisireguleerimise aluseid, kus käsitletakse ka terrorismiga seotud kriise, nagu kaaperdamised. Finantskolledžis õpetatakse terrorismiga seotud teemasid tollijärelevalve raames. Justiitskolledžis hõlmab korrektsiooni eriala õppekava välismaalaste riskihindamise erisusi, värbamisohte, erineva kultuuritaustaga isikutega tegelemist jms. Mida veel võiks PPA prefektuuride ettepanekutest lähtudes üliõpilastele pakkuda, on kõrgemal tasemel geopoliitilised teadmised. Samuti rõhutatakse, et vägivaldatu vastuhakk on uueks suundumuseks. Seega on ülioluline treenida suhtlemisoskusi, kuna jõupositsioonilt suhtlemine oma eesmärgi ei täida. Ülle Vanaisaku arvates võiks Sisekaitseakadeemias olla selline kolledžite ja õppeta- semete ülene valik- või vabaaine, milles laiendatakse kadettide silmaringi, tutvustatakse neile uusi maailma suundumusi, mis puudutavad terrorismi ja radikaliseerumist, eesmärgiga, et noored ei satuks ise värvatavateks.

¹⁵ 16. oktoobril 2020. a tappis tšetšeeni päritolu Abdullah Anzorov prantsuse kooliõpetaja Samuel Paty õpilastele satiriilehes Charlie Hebdo avaldatud prohvet Muhamedi pilapiltide näitamise eest.

KOKKUVÕTE

Lõpetuseks ei ole terrorism pelgalt hulk terrorirünnakuid, mis muudkui lisanduvad samaväärsete ahelasse ja seeläbi inimeste ohutunnet suurendavad. Iga terrorirünnak on pigem vaid jäämäe tipp, milleni on viinud ühiskondlikud ja majanduslikud, rahvuslikud ja rahvusvahelised protsessid. Seega on terrorismiteemat oluline aeg-ajalt omavahel arutada, et mõista, milline on hetkeolukord maailmas ja Eestis ning kuidas selles olukorras toimida. Iga mis tahes riigis toimuv terrorirünnak annab mõista, et oleme kõik omavahel palju rohkem seotud, kui võib esmapilgul tunduda, ning elu on palju hapram ja haavatavam kui seda mõisteti kasvõi enne pandeemia tagajärgi. Loodetavasti tekib meil kõigil järjest rohkem võimalusi aktiivsemalt osaleda ühiskonnaelus, rohkem üksteisega suhelda ja hoolitseda oma kaasmaalaste heaolu eest. See on äärmiselt oluline kodanikuühiskonna algatus, et meie kaasmaalased oma muredes üksi ei jääks ega langeks äärmusliku värbamise ohvriks. Nii panustame kõik Eestis terrorismiohu madalal hoidmisse.

OKSANA BELOVA-DALTON

Sisekaitseakadeemia, sisejulgeoleku instituudi nooremteadur

E-post: oksana.belova-dalton@sisekaitse.ee

Oksana Belova-Dalton kaitses 2020. aastal Tartu Ülikoolis doktorikraadi inglise keele ja kirjanduse erialal. Belova-Dalton on Sisekaitseakadeemia sisejulgeoleku instituudi nooremteadur terrorismi ja radikaliseerumise alal, tema uurimistemadeks on terrorism, radikaliseerumine, diskursusanalüüs, poliitiline retoorika ja rahvusvahelised suhted.

KASUTATUD ALLIKAD

- Albrecht, H.-J. & Getoš, A.-M., 2010. Researching Terrorism and Organized Crime in Southeast Europe. Rmt. *Transnational Terrorism, Organized Crime and Peace-Building: Human Security in the Western Balkans*. Palgrave Macmillan, pp. 117–149.
- BBC News, 2016 (19. august). *Attack on Nice: Who was Mohamed Lahouaiej-Bouhlel?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36801763> [Kasutatud 19.08.2021].
- Bobbio, N., 1996. *Left and right: The significance of a political distinction*. Chicago, USA: University of Chicago Press.
- Delfi, 2021. FOTOD | Lääne-Tallinna keskhaigla lükkab ümber video tuhjast koroonaosakonnast: tegemist on kellegi pahatahtliku sooviga levitada moonutatud infot. *Delfi*, 7. märts 2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.delfi.ee/artikkel/92768855/fotod-laane-tallinna-keskhaigla-lukkab-umber-video-tuhjast-koroonaosakonnast-tegemist-on-kellegi-pahatahtliku-sooviga-levitada-moonutatud-infot> [Kasutatud: 05.07.2021].
- Määruse ettepanek: terroristliku veebisisu levitamise tõkestamise kohta Euroopa Komisjoni panus juhtide kohtumisse, mis toimub Salzburgis 19.–20. septembril 2018, Euroopa Komisjon (COM/2018/640 final) [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX:52018PC0640> [Kasutatud: 28.09.2021].
- Helfstein, S. & Solomon, J., 2014. *Risky Business: The Global Threat Network and the Politics of Contraband*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.files.ethz.ch/isn/180775/RiskyBusiness_final.pdf [Kasutatud: 05.07.2021].
- Irshaid, F., 2015. Isis, Isil, IS or Daesh? One group, many names. *BBC*, 2. detsember 2015. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-27994277> [Kasutatud 19.08.2021].
- Maasing, H. & Kroonberg, R., 2020. *Terrorism ja terror: Eesti juhtumid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://digiriidul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/2435/2020%2002%20terrorism%20A4.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Kasutatud 19.08.2021].
- Menn, J., Culliford, E., Paul, K., & Monahan, C., 2021. 'No plan, no Q, nothing': QAnon followers reel as Biden inaugurated. *Reuters*, 21. jaanuar 2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.reuters.com/article/us-usa-biden-qanon-idUSKBN29P2VO> [Kasutatud: 20.08.2021].
- Proos, P., 2021. *SKANDAALNE PALJASTUS | Eesti haiglates hävitatakse koroonakriisi kattevarjus inimeste elusid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://vanglaplaneet.ee/blog/2021/02/10/skandaalne-paljastus-estli-haiglates-havitatakse-koroonakriisi-kattevarjus-inimeste-elusid/> [Kasutatud: 05.07.2021].

- Quinn, B. & Campbell, D., 2021. Hospital incursions by COVID deniers putting lives at risk, say health leaders. *The Guardian*, 27. jaanuar 2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.theguardian.com/world/2021/jan/27/hospital-incursions-by-covid-deniers-putting-lives-at-risk-say-leaders> [Kasutatud: 05.07.2021].
- Rahandusministeerium, 2021. *Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.rahandusministeerium.ee/et/finants-ja-ettevotluspoliitika/rahapesu-ja-terrorismi-rahastamise-tokestamine> [Kasutatud: 28.09.2021].
- Schomerus, M., El Taraboulsi-McCarthy, S. & Sandhar, J., 2017. *Countering violent extremism*. Birgmingham: University of Birmingham, pp. 2–34.
- Sokiryanskaya, J., 2020. *Уверенный шаг в будущее? Исследование социально-психологических и адаптационных потребностей членов семей бывших боевиков на Северном Кавказе*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/347758/> [Kasutatud: 05.07.2021].
- Stahlhut, M., 2017. In Interview, Top Indonesian Muslim Scholar Says Stop Pretending That Orthodox Islam and Violence Aren't Linked, *Time*. 8. september 2017. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://time.com/4930742/islam-terrorism-islamophobia-violence/> [Kasutatud: 28.09.2021].
- Zadrozny, B. & Collins, B., 2018. How three conspiracy theorists took 'Q' and sparked Qanon. *NBC News*, 14. august 2018. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.nbc-news.com/tech/news/how-three-conspiracy-theorists-took-q-sparked-qanon-n900531> [Kasutatud: 20.08.2021].
- The Financial Times, 2015. *How ISIS runs its economy*. [Võrgumaterjal] <https://www.weforum.org/agenda/2015/12/how-isis-runs-its-economy/> [Kasutatud: 08.05.2021].
- Vasnetsova, A., 2019. Взаимосвязь терроризма с организованной преступностью // Национальная безопасность [Terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse vastastikune seos // Riiklik julgeolek]. *nota bene*, 5, стр. 66–79. [Võrgumaterjal] Leitav: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=28002 [Kasutatud: 05.07.2021].
- Viirand, L., 2016. Nusra Rinne teatas, et lõõb Al-Qaeda-st lahku. *ERR*, 28. juuli 2016. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/566310/nusra-rinne-teatas-et-loob-al-qaedast-lahku> [Kasutatud: 19.08.2021].

